GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU - THE PARADIGM OF A CONTROVERSIAL MODERNITY

Cristian HOAGHEA,
PhD Student Universitatea Pitești

Abstract: Interwar prose writer and playwright, George Mihail Zamfirescu is part of an eclectic and controversial modernism. A critical and sentimental observer of the world in which he lived, his vision is objective due to the realism generated by the inclusion of the social aspects of the periphery, whose poet is and due to the gloomy vision of a world he knew from inside. Sentimentalism and lyricism, descriptive excess represent souvenirs from a previous century, while authenticity and psychological subjectivism, the penetrating and truthful radiography of teenage love as well as individual or collective human psychology are signs of modernity and artistic maturity.
His evolution is opposite. While Domnișoara Nastasia and Maidanul cu dragoste are works unanimously considered as aesthetic values that get the status of masterpieces, the rest of his creations can be registered on oscillating value coordinates. Cântecul destinelor is almost a Balzacian novel, in which we feel Nicolae Filimon's influence – the analysis gives way to creation, to the uniscient–subjective perspective, the omniscient–subjective perspective.

Keywords: objective narrative model, experimental narrative model, eclectic modernism, baroque art.

1. Periplu biobibliografic

În contextul cultural al epocii interbelice se înscrie şi George Mihail Zamfirescu, dramaturg, prozator, publicist, poet şi traducător, personalitate considerată de mulţi minoră în literatura română. Modernismul său este unul controversat, întrucât nu se încadrează nici în tiparul narativ obiectiv, nici în cel experimental, aşa cum le prezintă Gh. Glodeanu, ci întruneşte ambele modele narative, noul şi vechiul, într-un eclectism ce reaminteşte de arta barocă. Structurile romaneşti din ciclul *Bariera* oscilează între formula romanului psihologic proustian, autenticitatea gidiană, obiectivitatea balzaciană, între lirismul de tip romantic şi subiectivitatea naratorului implicat din romanul începuturilor. Critica literară i-a reproşat lui G. M. Zamfirescu nota pronunţat lirică a prozei. Dar să nu uităm că G. Ibrăileanu statua că romanul este un gen complex care, propunându-şi să redea *in integrum* viaţa, *conţine şi lirism şi descripţie şi dramatism.*[1]

Este adevărat că valoarea literară nu constă în puritatea genului, a speciei sau a formulei narative, deoarece – în accepţia lui G. Călinescu – *o operă nu se face cu echerul în mână, ea nu e un fenomen industrial.*[2] Autorul lucrării *Poetica romanului interbelic* constată că în cele mai multe realizări romaneşti cele două tipare compoziţionale (cel obiectivat şi cel experimental) nu se găsesc în stare pură. Ele suferă succesive

[1] IBRĂILEANU, G., *Studii literare*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1930, p. 58.
[2] CĂLINESCU, G., *Principii de estetică*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p. 210.

contaminări şi acest dinamism interior al romanului dă naştere metamorfozelor continue care reprezintă înnoiri permanente.[3]

Relaţia dintre operă şi biografie este un alt subiect a cărui importanţă trebuie discutată. În ce măsură ne interesează pe noi şi pe alţi exegeţi ai operei lui G. M. Zamfirescu detaliile concrete ale vieţii scriitorului? În măsura în care acestea se reflectă în concepţia lui despre lume (Weltanschauung-ul romanesc) aşa cum apare în scrierile sale. Experienţa de viaţă a autorului determină natura concepţiei artistice: genul literar pe care îl selectează autorul, estetica literară, atitudinea faţă de subiectul ales şi faţă de persoanele sale, compoziţia şi stilul sunt tributare acestei concepţii.[4]

În acest sens vom porni demersul nostru de la evidenţierea câtorva detalii biografice, aşa cum sunt consemnate, printre altele, în *Dicţionarul general al literaturii române* al Academiei Române, coordonat de Eugen Simion, în *Dicţionarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zaciu, în *Dicţionarul biografic al literaturii române* al lui Aurel Sasu. Cele mai relevante surse sunt propriile mărturisiri ale scriitorului, adunate în volumul *Mărturii în contemporaneitate*.

Pentru dramaturgul şi romancierul George Mihail Zamfirescu, viaţa a fost *un popas în durere*.[5] Structurile metaforice prin care îşi caracteriza personajele sunt izvorâte din propria conştiinţă. Şi el este un *câine al vieţii*[6] sau unul dintre acei *mărăcini ai pământului*[7] care populează romanele sale.[8]

Născut la 13 octombrie 1898 la Bucureşti, în mahalaua Basarab, Gheorghe Petre Mihai este fiul Ralucăi Costache şi al lui Petre Mihai, căruţaş. Detaliile autobiografice nu sunt rare în romanele de mai târziu. Toponimele copilăriei sale devin toposurile literare din *Maidanul cu dragoste*, *Sfânta mare neruşinare* şi *Cântecul destinelor*. Şcoala primară şi şase clase liceale le-a urmat la Liceul „Dimitrie Cantemir" din capitală. Între 1917 şi 1918 este elev al Şcolii Pregătitoare de Ofiţeri de Rezervă din Botoşani. Participă la campania militară din 1918. Acelaşi an marchează debutul, ca poet, în revista *Literatorul*, a lui Al. Macedonski.

În scurtul răstimp al vieţii sale (a trăit 41 de ani, ultimii doi bolnav de tuberculoză pe fond diabetic) a avut o intensă activitate gazetărească[9], a fost regizor la Teatrul Naţional din Cernăuţi (1929), director de scenă la Teatrul Naţional din Iaşi (1933-1939),

[3] GLODEANU, Gheorghe, *Poetica romanului interbelic*, Bucureşti, Editura Ideea Europeană, 2007, p. 18.
[4] *Vide* IBRĂILEANU, G., *Studii literare*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1930, p. 54 şi 57.
[5] ZAMFIRESCU, G. M., *Sfânta mare neruşinare*, Bucureşti, Editura 100+1 Gramar, 1998, p. 137.
[6] ZAMFIRESCU, G. M., *Maidanul cu dragoste*, Bucureşti, Editura Litera Internaţional, 2009, p. 193.
[7] ZAMFIRESCU, G. M., *Sfânta mare neruşinare*, Bucureşti, Editura 100+1 Gramar, 1998, p. 46.
[8] Detaliile, numeroase, despre geneza romanului *Maidanul cu dragoste*, oferite în chiar interviurile, mărturisirile şi emisiunile radio realizate de autor conduc la concluzia că unele personaje sunt desprinde din realitate, altele sunt pur ficţionale. Iacov este, desigur, o proiecţie în text a eului biografic, Fana, partenera sa din roman, a existat, după cum au existat Ivan şi Maro. Aceste ultime personaje, au fost considerate de critica literare neverosimile. În timp ce Safta, Gore, Paler, Tănăsică, Tinca oloaga *au fost create de fantezia autorului pentru că au fost impuse de cadru*. (ZAMFIRESCU, George Mihail, *Mărturii în contemporaneitate*, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 438.) n.a.
[9] Colabora cu ziarele „Facla" condus de Ion Vinea, „Calendarul", aflat sub direcţia lui Nichifor Crainic, „România literară" a lui Liviu Rebreanu, „Revista Fundaţiilor Regale", „Vremea", „Gândirea", „Adevărul", „Dimineaţa" etc. *Vide Repere cronologice şi permanenţe psihologice*, Valeriu Râpeanu, prefaţă la *Sfânta mare neruşinare*, Editura 100+1 Gramar, 1998. Eclectismul său literar este evidenţiat şi de faptul că, asemenea altor creatori interbelici, colaborează atât la publicaţii de orientare tradiţionalistă, cât şi la cele de orientare modernistă. (n.a.)

unde a regizat 25 de piese. A înființat în 1920 „Societatea Tinerilor Scriitori Români", este bibliotecar la București în 1925; a creat două companii teatrale efemere; este membru al Societății Scriitorilor Români de la 1 ianuarie 1929.

Este autor de versuri, proză, dramaturgie.

Opera poetică suscită mai puțin interesul. În tinerețe scrie poezii de inspirație minulesciană în care *lamentațiile venite din nevroze și gânduri funebre* [...] *coabitează cu atitudini umanitariste*.[10] Proza scurtă este adunată în câteva volume: *Flamura albă* (1924, debutul editorial – se remarcă *prin tușe crud naturaliste*[11]), *Gazda cu ochi umezi* (1926), *Miss* (1942).

Romanul *Madona cu trandafiri* îi aduce premiul Societății Scriitorilor Români (1931), dar consacrarea i-o conferă publicarea primului volum din ciclul *Bariera* – *Maidanul cu dragoste* (1933). Celelalte două romane din serie: *Sfânta mare neruşinare* (1936) și *Cântecul destinelor* (1939) trec mai puțin observate. Postum și neterminat este publicat romanul *Bariera* (1946), de fapt un proiect epic, concretizat în ciclul omonim.[12] Post-mortem va fi distins cu premiul „Regele Carol al II-lea" pentru întreaga operă de romancier.

Cu toate realizările sale romanești, G. M. Zamfirescu rămâne recunoscut, în primul rând, prin opera sa dramatică. Capodopera incontestabilă este *Domnișoara Nastasia*, „comedie tragică" pusă în scenă pentru prima oară în 1927, un reper valoric incontestabil pentru dramaturgia românească. Alte compoziții dramatice sunt mai mult sau mai puțin reușite: *Sfârlează năzdrăvanul* (1925, piesă în versuri pentru copii), *Năzuința* (1925), *Cuminecătura* (1925, recenzia piesei o semnează Perpessicius), *Fu poruncă de la Suceava* (1927), *Idolul și Ion Anapoda* (1934), *Sam*, *Grup revoluționar 8*, *Adonis*, cele din urmă nereprezentate pe scenă în timpul vieții scriitorului.

Viața ca și activitatea sa cultural-artistică stau sub semnul unei intense arderi sau, după cum constata Valeriu Râpeanu, *sub semnul unei febrilități invers proporționale cu puținătatea ființei sale*.[13] G. M. Zamfirescu a trăit ca și cum fiecare clipă ar fi fost rezultatul unui pariu cu timpul. A fost un *temperament efervescent, de rară energie, în ciuda sănătății șubrede*.[14] Fatal, timpul nu i-a permis nici cizelarea operelor, nici evoluția stilului, nici întregirea ciclului romanesc *Bariera*, tetralogie din care ultima parte nu a fost realizată.

Viziunea artistică a autorului este circumscrisă unor complexe biografice.

---

[10] *Dicționarul general al literaturii române*, Ț-Z, Academia Română, coord. Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009, p. 496.
[11] *Dicționarul general al literaturii române*, Ț-Z, loc. cit.
[12] Ciclul epic *Bariera*, cuprinzând cele trei romane publicate în timpul vieții, nu trebuie confundat cu romanul *Bariera*, publicat postum, în 1946. Substanța epică a acestuia a fost valorificată de autor în tetralogia omonimă. Totuși, romanul va fi publicat, după moartea scriitorului, de Florence Zamfirescu, deși realizarea sa artistică lasă mult de dorit. *Vide*, în acest sens, ZAMFIRESCU, George Mihail, *Mărturii în contemporaneitate*, București, Editura Minerva, 1974, p. 436. (n.a.)
[13] RÂPEANU, Valeriu *Repere cronologice și permanențe psihologice*, prefață la *Sfânta mare neruşinare*, București, Editura 100+1 Gramar, 1998, p. I.
[14] *Dicționarul general al literaturii române*, Ț-Z, Academia Română, coord. Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009, p. 496.

Complexul autodidactului – lipsit de formaţie universitară sau academică, scriitorul este posesorul unei culturi *pe apucate* şi selective. Deşi a avut contact şi cu cenaclul *Sburătorul* al lui Eugen Lovinescu în cadrul căruia a lecturat unele dintre piesele sale de teatru, s-a format în atmosfera deloc critică, ci mai degrabă euforică a cenaclului lui Macedonski. Impresia de compozit a romanelor sale, lipsa unei tehnici narative unitare, oscilaţia haotică între curente literare, sunt rezultatul absenţei unei şcoli literare, unei culturi solide.

Complexul suferinţei, **mania persecuţiei** şi **originea umilă** l-au obsedat şi se reflectă în construcţia fiecărui personaj dramatic sau romanesc. *Domnişoara Nastasia*, *Maidanul cu dragoste*, şi nu numai, aduc sub lumina reflectoarelor o umanitate construită după chipul şi asemănarea autorului: *oameni chinuiţi şi contorsionaţi sufleteşte*.[15] Pentru ei tristeţea este un laitmotiv.[16] Periferia, sărăcia, boala, dezumanizarea sunt alte repere constante ce oglindesc universul romanesc prin prisma experienţelor de viaţă ale autorului.

2. G. M. Zamfirescu în viziunea criticii literare

Critica literară a reflectat variat şi, în mare parte, deformat valoarea estetică şi istorică a operei lui G. M. Zamfirescu, pornind de la negarea totală şi trecerea la index a numelui autorului[17], până la evidenţierea lacunelor de estetică, de tehnică sau de construcţie a personajelor. Nu puţini exegeţi au apreciat contribuţia sa în ceea ce priveşte teatrul sau proza romanescă, mai ales pentru descrierea mahalalei bucureştene. Stilul său unic, bazat pe liricizarea epicului face din autorul *Maidanului cu dragoste incontestabil un poet al periferiei*.[18]

Şerban Cioculescu aprecia, în *Aspecte literare contemporane*, romanul gmzamfirescian pentru atmosfera colectivă redată impresionat în structură realistă, în care *subzistă elemente eterogene, romantice sau de roman rusesc*.[19] Ovid S. Crohmălniceanu considera creaţiile romaneşti ale ciclului *Bariera* drept *o lungă confesiune autobiografică, făcută într-o manieră înfrigurată şi exaltată*.[20] El aşază acest tip de proză în descendenţa lui Dostoievski, a naturalismului şi a expresionismului patetic. Criticul remarcă şi alte aspecte deficitare ale prozei: tonul preţios, ambiţiile filozofarde, preţiozitatea stilului. Toate acestea, însă, nu anulează valoarea operei, pe

[15] RÂPEANU, Valeriu *Repere cronologice şi permanenţe psihologice*, prefaţă la *Sfânta mare neruşinare*, Bucureşti, Editura 100+1 Gramar, 1998, p. V.
[16] Vide RÂPEANU, Valeriu, *Prefaţă* la *Maidanul cu dragoste*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p. XXIV.
[17] În *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu menţionează sporadic numele autorului. În schimb, nu este consemnat nici la rubrica „Autori de dicţionar" ai perioadei interbelice. Nu putem stabili dacă este o lacună a lucrării sau un *modus* prin care autorul istoriei îşi exprimă, prin tăcere, deprecierea faţă de autorul în cauză. *Vide* Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008. (n.a.)
[18] *Dicţionarul scriitorilor români, R-Z*, coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Bucureşti, Editura Albatros, 2002, p. 852.
[19] CIOCULESCU, Şerban, *Aspecte literare contemporane*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 264.
[20] CROHMĂLNICEANU, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. III, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 39.

care o consideră o lectură actuală prin momentele zguduitoare şi mai ales prin „poezia" romanului de dragoste dintre Iacov şi Fana.[21]

Prin contrast, romanul *Madona cu trandafiri* nu este o proză realistă. Aici domină grotescul şi caricaturalul, realitatea este deformată în manieră expresionistă.[22]

Mult mai apreciativ este Crohmălniceanu atunci când se referă la opera dramatică a scriitorului. În *Domnişoara Nastasia*, dramaturgul *relevă cu o deosebită autenticitate sufletul „candriu" al mahalalei*.[23] Criticul remarcă verismul crud sub care continuă să vibreze teatrul pitoresc şi sentimental. Nici celelalte piese nu sunt trecute cu vedere. Despre *Sam. Poveste cu mine, cu tine şi cu el* afirmă că este o transpunere dramatică a futilităţii zbuciumului omenesc. Piesa, considerată subversivă şi revoluţionară, nu a văzut lumina rampei, fiind interzisă de autorităţi. În *Grup revoluţionar 8*, G. M. Zamfirescu reiterează conceptul că *marile pasiuni poartă cu ele gustul morţii*.[24] Cu *Idolul şi Ion Anapoda*, dramaturgul se întoarce la universul pitoresc al micilor angajaţi şi se adaptează publicului mic-burghez al vremii.

Chiar dacă nu a intuit substratul mitic al operei sale şi a judecat-o prin prisma esteticii realiste, Crohmălniceanu rămâne unul dintre cei mai juşti comentatori ai lui G. M. Zamfirescu.

Şi Pompiliu Constantinescu analizează creaţia gmzamfiresciană cu discernământ critic. *Domnişoara Nastasia* rămâne – şi în accepţia sa – cu mult superioară operelor în proză. Noutatea comediei *stă în unghiul tragic şi verosimil sub care e pictată mahalaua*.[25]

Madona cu trandafiri este considerat *un caleidoscopic joc de psihologie pirandelliană*.[26] Exegetul reproşează scrierii: schemele literaturizate, neverosimilul planului realist care sfârşeşte în grotesc, alternanţa stilului între narativ şi vorbit. *Maidanul cu dragoste* este, însă, socotit opera capitală a autorului, inedit prin surprinderea abilă a psihologiei suburbane, dar şi prin *evocarea de suflu epopeic a periferiei*.[27]

Privit prin optica îngustă a esteticii literare, romanul este apreciat prin ceea ce este propriu realismului – construcţia cuplului adolescentin, drama casnică a lui Gore, psihologia rudimentară a mulţimii, construcţia figurilor secundare care conferă mahalalei bucureştene *proporţiile de tragică epopee*.[28] Planului narativ care îi are în centru pe Maro, Tino Stavros şi pe amantul-ilfovean i se reproşează manierismul stilistic şi literaturismul fals. Criticul nu sesizează aici – cum de altfel niciunul dintre exegeţii de până acum nu a făcut-o – tehnica epicului dublu, planul simbolic şi conotaţiile mitice pe care le conţine acest episod al romanului. Deşi observă manierismul stilistic, nu îşi conduce investigaţia critică până la a descoperi în spatele realismului superficial al romanului, caracteristicile stilului baroc.

[21] *Vide* CROHMĂLNICEANU, Ovid S., op.cit., p. 41.
[22] *Vide* CROHMĂLNICEANU, Ovid S., op.cit., p. 37 sq.
[23] CROHMĂLNICEANU, Ovid S., op.cit., p. 29.
[24] CROHMĂLNICEANU, Ovid S., op.cit., p. 34.
[25] CONSTANTINESCU, Pompiliu, *Scrieri*, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, vol. 5, p. 262.
[26] CONSTANTINESCU, Pompiliu, op.cit., p. 261.
[27] CONSTANTINESCU, Pompiliu, *Romanul românesc interbelic*, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 170.
[28] CONSTANTINESCU, Pompiliu, op. cit., p. 164.

Critica lui Perpessicius este de-a dreptul encomiastică. *Madona cu trandafiri* este, *sua opinione*, o narațiune tulburătoare, misterioasă și abilă înscrisă *într-un plan de ireal, de proiecție și de himeră, de transfigurare și halucinație*[29]. Exegetul remarcă trăsăturile acut realiste ale romanului, amănuntele de șarjă și de parodie savuroasă, precum și imaginea autentică a vieții provinciale.[30]

Prin *Maidanul cu dragoste*, G. M. Zamfirescu este considerat unul dintre acei *latifundiari ai narațiunii care au schimbat așa de adânc fața romanului nostru contemporan*.[31] Se recunoaște creației statut de frescă socială a vieții de mahala, în proporții grandioase, iar creatorului, cunoașterea și intuiția sufletului omenesc și a dramelor acestuia.[32]

G. Călinescu este inclement. *Madona cu trandafiri* este receptat, la publicare, cu scepticism. Despre lucrare afirmă că este *mai interesantă prin problema tehnică decât prin realizare*.[33] Romancierul este acuzat că, din dorința de a epata, a căutat să se exprime altfel decât majoritatea romancierilor, de aceea, substituie planul realist și pe cel psihologic al narațiunii românești cu clarobscurul poetic, cu misticismul și grotescul. În optica analisticului, singura rațiune pentru care o asemenea lucrare se trimite publicării este aceea a *unui exercițiu preliminar*[34] în vederea unei realizări ulterioare.

Mihail Sebastian saluta publicarea romanului *Maidanul cu dragoste* ca pe un moment de referință în literatura română, considerându-l, în ciuda imperfecțiunilor, un *must read it*: *o lectură dificilă și inegală, dar pentru un cititor de literatură românească* [...] *o lectură obligatorie*.[35] Autorul romanului este considerat un *veritabil cântăreț epic* înzestrat cu *un temperament al tragicului*, cu un scris *grav și familiar* comparabil cu Knut Hamsun.[36]

În *Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*, simțul critic al lui Eugen Lovinescu definește coordonatele fundamentale ale personalității literare a scriitorului. Printre punctele forte pe care i le recunoaște se numără: redarea într-o notă admirabilă a *atmosferei mahalalei cu mare putere de evocare lirică*,[37] galeria de personaje vii care populează romanul *Maidanul cu dragoste*, *sensibilitatea vibrantă a lui Iacov* și *suflul larg de umanitate*[38] care străbate paginile romanului.

Pe de altă parte, defectele prozei lui G. M. Zamfirescu sunt, în accepția lui Eugen Lovinescu: construcția șubredă, romantismul atitudinii, viziunea halucinantă și șarja grotescă, în contradicție cu tiparele realismului, neverosimilitatea lumii apocaliptice, expresia bombastică, pansexualismul și, sub influența literaturii rusești, paginile de realism socialist ale romanelor.

---

[29] PERPESSICIUS, *12 Prozatori interbelici*, București, Editura Eminescu, 1980, p. 341.
[30] PERPESSICIUS, *op.cit*., p. 342.
[31] PERPESSICIUS, *op.cit*., p. 344.
[32] PERPESSICIUS, *op.cit*., p. 346.
[33] CĂLINESCU, G., *Cronici literare și recenzii*, vol. I, București, Editura Eminescu, 1991, p. 261.
[34] CĂLINESCU, G., *op. cit*. p. 262.
[35] SEBASTIAN, Mihail, *Eseuri*, *cronici*, *memorial*, București, Editura Minerva, 1972, p. 298.
[36] SEBASTIAN, Mihail, *op. cit*., p. 295.
[37] LOVINESCU, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*, București, Editura librăriei Socec&Co, 1937, p. 249.
[38] LOVINESCU, Eugen, op. cit. p. 250.

Nicolae Iorga îl expediază brutal într-o singură notă din *Istoria literaturii contemporane*, printr-o critică subiectivă şi depreciativă până la anularea oricărei valori estetice. În viziunea istoricului, operele lui G. M. Zamfirescu sunt scrise *cu o coloratură sumbră, într-un stil abrupt*, iar personajele sunt *banale fără niciun fond natural sau social*.[39]

În perioada postbelică, scriitorul nu a ieşit, definitiv, din atenţia criticii literare, deşi puţinele reeditări ale operei sale pot crea impresia că nu mai reţine interesul publicului cititor.

În *O istorie a literaturii române*, Ion Rotaru recunoaşte, în primul rând, valoarea indiscutabilă a dramaturgiei lui G. M. Zamfirescu. În *Domnişoara Nastasia*, *dramaturgul tratează un caz de demnitate umană*.[40] În alte piese, precum *Sam*, *Idolul şi Ion Anapoda*, *G. R. 8*, *Adonis*, tentează teatrul de idei, sub influenţa scriitorilor ruşi. Acestea însă nu se ridică la nivelul valoric al capodoperei sale dramatice, *Domnişoara Nastasia*, văzută ca o *creaţie perfect obiectivă, cu personaje vii şi cu un conflict bine rotunjit*.[41]

Opera romanescă reprezintă o monografie a periferiei bucureştene, precizează criticul, sesizând şi caracterul autobiografic al romanelor, ce dau impresia unei *suite de evocări cu caracter memorialistic, grevate, nu o dată, de lirism*.[42] Punctul forte al prozei, consideră exegetul, este dat de abilitatea romancierului de a crea atmosferă şi portrete umane viabile.

Alexandru Piru socoteşte *Madona cu trandafiri* drept o *satiră a bovarismului provincial*.[43] Cele trei romane din ciclul *Bariera* constituie *epopeea romanescă a cartierului Basarab-Griviţa*.[44] Ceea i se reproşează romancierului sunt *scenele de priapism şi stilul înflorit cu intolerabile dulcegării*[45] care diluează substanţa epică a trilogiei.

Cel mai fin analist, cel mai obiectiv judecător, cel mai abil interpret al operei gmzamfiresciene rămâne Valeriu Râpeanu. Autorul unei monografii a scriitorului, publicate la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1958, editor al romanelor sale în perioada postbelică, lui Valeriu Râpeanu i se datorează păstrarea în actualitate şi contemporaneitate a numelui şi renumelui lui G. M. Zamfirescu.

Exegetul remarcă o caracteristică definitorie a scriitorului: faptul că uneşte *o cunoaştere absolută a mediului cu un talent real*.[46] Valeriu Râpeanu îi recunoaşte şi carenţele literare puse pe seama caracterului autodidact, a lecturilor întâmplătoare ce nu conduc la o concepţie unitară asupra specificului artei. În schimb, *experienţa de viaţă capătă valori absolute* şi se constituie în *unicul criteriu estetic*.[47]

---

[39] IORGA, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti contemporane, vol. II. În căutarea fondului*, Bucureşti, Editura Adevărul, 1934, p. 308.
[40] ROTARU, Ion, *O istorie a literaturii române*, vol. II, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 718.
[41] ROTARU, Ion, *op. cit*., p. 720.
[42] ROTARU, Ion, *op. cit*., p. 721.
[43] PIRU, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, Editura Univers, 1981, p. 421.
[44] PIRU, Al., *loc. cit*.
[45] PIRU, Al., *loc. cit*.
[46] RÂPEANU, Valeriu, *Scriitori români dintre cele două războaie mondiale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1986, p. 189.
[47] RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 193.

Despre proiectul epic juvenil *Bariera* criticul spune că este mai curând ciorna unei cărţi. Materialul amorf a fost utilizat de romancier în construcţia ciclului omonim, neavând intenţia de a-l publica. *Maidanul cu dragoste*, admite comentatorul, *întruneşte atributele literaturii adevărate*.[48]

Reţine atenţia criticului portretul eroului care, datorită notelor autobiografice, capătă veridicitate. Romancierul *surprinde etapele de creştere ale copilului*[49] şi evoluţia psihologică de la copilărie spre maturitate, trecând prin adolescenţă. Romanul iubirii adolescentine radiografiază evoluţia unui sentiment: iubirea purificatoare, înălţătoare.[50]

Sunt semnalate atmosfera sumbră,[51] amprenta naturalismului,[52] stilul excesiv metaforic,[53] discursivitatea şi lirismul artificios grandilocvent,[54] iubirea şi moartea ca permanenţe tematice şi estetice,[55] înzestrarea de observator,[56] portretul colectivităţii umane care locuieşte dincolo de barieră.[57]

Despre celelalte două romane din serie, comentatorul afirmă că ele nu mai aduc nimic nou în raport cu *Maidanul cu dragoste*, de aceea îşi pierd autenticitatea şi prin accentuarea defectelor de stil sfârşesc în banalitate.[58]

3. Concluzii

Aşadar, am urmărit în acest prim capitol câteva aspecte definitive şi definitorii ale romanului românesc, de la geneza sa şi până la perioada maturităţii şi a maximei sale înfloriri estetice, manifestate în epoca interbelică. Din prezentarea sumară a direcţiilor de evoluţie a prozei româneşti se poate deduce că scriitorul George Mihail Zamfirescu se înscrie în durata unui modernism eclectic şi controversat.

Observator critic şi sentimental al lumii în care a trăit, viziunea este obiectivă doar prin realismul generat de netrunchierea aspectelor sociale ale periferiei, al cărei poet este şi prin viziunea sumbră a unei lumi pe care o cunoştea din interior. Sentimentalismul şi lirismul, excesul descriptiv sunt reminiscenţe dintr-un secol anterior, în timp ce autenticitatea şi subiectivismul psihologic, radiografia pătrunzătoare şi veridică a iubirii adolescentine şi a psihologiei umane individuale sau colective sunt semne de modernitate şi maturitate artistică.

Evoluţia sa este inversă. Dacă *Domnişoara Nastasia* şi *Maidanul cu dragoste* sunt opere considerate unanim valori estetice ce tentează statutul de capodopere, restul creaţiilor lui se înscriu pe coordonate valorice oscilatorii. *Cântecul destinelor* este aproape un roman balzacian, în care resimţim influenţa lui Nicolae Filimon – analiza cedează locul creaţiei, perspectiva uniscient-subiectivă, celei omniscient-subiective.

---

[48] RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 215.
[49] RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 203.
[50] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 205.
[51] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *loc. cit.*
[52] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 211.
[53] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 213.
[54] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 210.
[55] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 204-209.
[56] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 197.
[57] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 196-198.
[58] *Vide* RÂPEANU, Valeriu, *op. cit.*, p. 212 sq.

Critica literară a avut reacţii diverse faţă de romancierul, dramaturgul şi publicistul G. M. Zamfirescu. Însă, indiferent că au primit cu entuziasm opera lui, asemenea lui Perpessicius sau Mihail Sebastian, cu admiraţie, dar cu rezerve critice, asemenea celor mai mulţi (Şerban Cioculescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Alexandr Piru, Ion Rotaru, Valeriu Râpeanu *et alii*.) sau cu scepticism nejustificat (G. Călinescu, Nicolae Iorga, Eugen Lovinescu), adevărul este că orice istorie serioasă a literaturii române nu poate eluda momentul de referinţă care a fost pentru epoca sa, George Mihail Zamfirescu.

Bibliografie

CĂLINESCU, G., *Cronici literare şi recenzii*, vol. I, Bucureşti, Editura Eminescu, 1991
CĂLINESCU, G., *Principii de estetică*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.
CIOCULESCU, Şerban, *Aspecte literare contemporane*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.
CONSTANTINESCU, Pompiliu, *Scrieri*, vol. 5, Bucureşti, Editura Minerva, 1971.
CONSTANTINESCU, Pompiliu, *Romanul românesc interbelic*, Bucureşti, Editura Minerva, 1977.
CROHMĂLNICEANU, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. III, Bucureşti, Editura Minerva, 1975.
Dicţionarul scriitorilor români, R-Z, coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Bucureşti, Editura Albatros, 2002.
Dicţionarul general al literaturii române, Ţ-Z, Academia Română, coord. Eugen Simion, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2009
GLODEANU, Gheorghe, *Poetica romanului interbelic*, Bucureşti, Editura Ideea Europeană, 2007
IBRĂILEANU, G., *Studii literare*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1930.
IORGA, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti contemporane, vol. II. În căutarea fondului*, Bucureşti, Editura Adevărul, 1934
LOVINESCU, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*, Bucureşti, Editura librăriei Socec&Co, 1937.
PERPESSICIUS, *12 Prozatori interbelici*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1980
PIRU, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, Editura Univers, 1981.
RÂPEANU, Valeriu, *Scriitori români dintre cele două războaie mondiale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1986.
RÂPEANU, Valeriu *Repere cronologice şi permanenţe psihologice*, prefaţă la *Sfânta mare neruşinare*, Bucureşti, Editura 100+1 Gramar, 1998.
RÂPEANU, Valeriu, *Prefaţă* la *Maidanul cu dragoste*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.
ROTARU, Ion, *O istorie a literaturii române*, vol. II, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.
SEBASTIAN, Mihail, *Eseuri, cronici, memorial*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.
ZAMFIRESCU, George Mihail, *Mărturii în contemporaneitate*, Bucureşti, Editura Minerva, 1974.